B I B L I O T H E C A
SCRIPTORVM GRAECORVM ET ROMANORVM
T E V B N E R I A N A

ELOGIVM TIBERII HEMSTERHVSII

AVCTORE

DAVIDE RVHNKENIO

EDIDIT

HELGVS NIKITINSKI

MONACHII ET LIPSIAE
IN AEDIBVS K. G. SAUR MMVI

Ruhnkenius, David
Elogium Tiberii Hemsterhusii
ed. Helgus (= Oleg) Nikitinski

Bibliografische Information der Deutschen Nationalbibliothek

Die Deutsche Nationalbibliothek verzeichnet diese Publikation in der Deutschen Nationalbibliografie; detaillierte bibliografische Daten sind im Internet über **http://dnb.d-nb.de** abrufbar.

Ein Imprint der Walter de Gruyter GmbH & Co. KG
Printed in Germany

Gedruckt auf alterungsbeständigem Papier.
Druck und Bindung: Druckhaus „Thomas Müntzer“ GmbH, 99947 Bad Langensalza

ISBN-13: 978-3-598-71322-4
ISBN-10: 3-598-71322-3

DIS MANIBVS IOSEPHI DELZ

PRAEFATIO

De Davide Ruhnkenio[1], viro inter omnes quotquot saeculum XVIII praestantes latinitatis auctores tulit nemini secundo, iam antea copiose satis egi[2]. librum autem vere aureum *Elo-*

[1] David Ruhnken sive potius Ruhnkenius 1723–1798.

[2] vide volumina q. i. *De eloquentia latina saec. XVII et XVIII* ... auctore Helgo Nikitinski. Neapoli (Istituto Italiano per gli Studi Filosofici. L'Umanesimo Europeo. *Series Latina* vol. 1) 2000, p. 31 sqq.; 203 sqq. et Davidis Ruhnkenii *Oratio de doctore umbratico.* Edidit Helgus Nikitinski. Neapoli (ib. *Series Latina* vol. 2) 2001. proxime uti spero procedet opus meum iam diu multumque meditatum cui titulus (nisi mutare videbitur) est *Wörterbuch lateinischer Meisterprosa der Neuzeit,* ubi cum ceterorum praestantissimorum recentioris latinitatis auctorum tum Ruhnkenii etiam sermonis consuetudo theodiscis litteris illustratur.

ante omnia tamen adeas Wyttenbachii (Daniel Albert Wyttenbach 1746-1820) librum q. i. *Vita Davidis Ruhnkenii.* Lugduni Batavorum et Amstelodami 1799. praeterea consule: *Tiberius Hemsterhuys und David Ruhnken. Biographischer Abriss ihres Lebens. Für Freunde der Humanität und des Studiums der Alten insbesondere,* bearbeitet von Friedrich Theodor Rink ... Königsberg 1801, ubi tamen pauca admodum invenies quae eadem non Wyttenbachius in *Vita Ruhnkenii* enarrarat (lectu tamen dignae sunt e. g. p. 220-227); Franz Egermann, in: *Pommersche Lebensbilder* 3, 1939, p. 69 sqq.; E. Hulshoff Pol, *Studia Ruhnkeniana,* Leiden 1953 (horum studiorum altera pars MS. inedita adhuc latet aut omnino periit, teste Guilielmo Otterspeer Mus. Acad. Lugd. praeside); Thomas Gelzer, "Zum *Codex Mosquensis* und zur Sammlung der Homerischen Hymnen" in: *Hyperboreus,* vol. 1 (1994), p. 113 sqq.; Bengt Löfstedt, "Zu David Ruhnkens Latinität" in: *Studia Classica* 34–36 (1998–2000), p. 121–124; Oleg Nikitinski, "Ruhnkenii ad Cantium (Immanuel Kant) epistula" in: *Vox Latina* t. 39 (2003), fasc. 153, p. 310-316.

gium Tiberii Hemsterhusii[3] criticae artis ducem atque magistrum, qui ad vitam disciplinamque Hemsterhusii illustrandas, historiam litterarum atque omnino humanitatem quam maxime confert, adde latinitatis exemplar emendatissimum et quod centum amplius annos ab editoribus neglectum, cur denuo adnotationibus criticis instruerem atque hac nova editione frequentarem, non erat ut bibliopolae honestissimo multis verbis probarem.

[3] de memoria huius orationis v. Dav. Ruhnkenii *Orationes, dissertationes et epistolae* ... edidit. Frid. Traug. Friedemann, Brunswigae 1828, p. xxv sqq.; *Elogium Tiberii Hemsterhusii, auctore Davide Ruhnkenio. Accedunt duae Richardi Bentleji epistolae ad Hemsterhusium. Vita Ruhnkenii, auctore Daniele Wyttenbachio.* Cum praefatione et annotatione edidit Joannes Theodorus Bergman. Lugduni Batavorum 1824; *Supplementa annotationis ad Elogium Tiberii Hemsterhusii, auctore Dav. Ruhnkenio, et ad Vitam Davidis Ruhnkenii auctore Dan. Wyttenbachio* ... Collegit et edidit Jo. Theod. Bergman. Lugduni Batavorum 1874; L. Müller, *Geschichte der klassischen Philologie in den Niederlanden,* Leipzig 1869, p. 82; nec non curiosa quaedam de fortuna eiusdem operis apud Aluredum Eduardum Housman invenies in: Mariateresa Horsfall Scotti, Nicholas Horsfall "Ergastolani della filologia" in: *Quaderni di storia* 34 (1991), p. 187.

de vocabulo quod est elogium quid sibi velit v. Frid. Traug. Friedemann in: Dav. Ruhnkenii Orationes ... op. mem., p. xxxv sq. et p. 223; J. Ph. Krebs, J. H. Schmalz, *Antibarbarus der lateinischen Sprache,* Basel 1905, vol. 1, p. 501; Renzo Meregazzi in: Pauli Iovii Opera (Paolo Giovio, *Gli elogi degli uomini illustri* (*letterati - artisti - uomini d'arme*). A cura di Renzo Meregazzi) Roma 1972, vol. 8, p. 6 sq.; Mario Puelma, "*ēlogium*: Probleme einer Wortgeschichte" in: *Mus. Helv.* 57 (2000), p. 36–58, de *Elogio Tiberii Hemsterhusii* ib. p. 48. ceterum constat hoc vocabulum a probabilibus recentioris latinitatis auctoribus usitatum esse, cfr. e. g.: "Atque haec vitae series (*agitur de Daniele Heinsio adhuc vivente*) Lectori esto, non elogium. quod non praeripiendum, sed iudicio, vel aliorum, vel posteritatis, relinquendum est" Ioannis Meursii *Athenae Batavae* ... Lugduni Batavorum 1625, p. 215; "Nec ipse ego merito elogio fraudandam duxi optimam sororem meam hoc Opere, quo Cadomenses origines sum persecutus" Pet. Dan. Huetii, Episcopi Abricensis, *Commentarius de rebus ad eum pertinentibus.* Amstelodami ... 1718, p. 185.

duae tantum *Elogii* editiones sunt, quarum ratio habenda est cum ceterae ad textum constituendum nihil afferant; earum una est editio prima[4], altera vero "secunda"[5], de qua Wyttenbachius ad annum 1789 *Vitae Ruhnkenii* haec adnotavit: "Elogium Hemsterhusii castigatius prodiit, compluribus locis ad proprietatem, perspicuitatem, efficaciamque dictionis reformatis: quod vix fieri potuisse videatur in libro, qui jam e prima editione tam cultus politusque exiisset. Sed nimirum triginta[6] annorum intervallum et orationis scientiam auxerat, et limam acuerat."[7] itaque exactioris iudicii editores[8] iusta de causa textum secundae editionis religiose dabant additis in app. critico lectionibus primae, quod et hac quoque editione, quanta potui diligentia, praestiti, uno tantum eoque levissimo errore[9] typographi secundae editionis tacite emendato.

sed huc usque non multum nisi forte maiore cura a ceteris editoribus differebam. nunc vero de singulari editionis meae praesidio et ornamento dicendum est. proxime cum Leidae degerem atque in bibliotheca Academiae Lugdunobata-

[4] Elogium Tiberii Hemsterhusii, auctore Davide Ruhnkenio. Lugduni Batavorum, Apud Sam. et Joh. Luchtmans, Academiae Typographos. 1768.

[5] Elogium Tiberii Hemsterhusii, auctore Davide Ruhnkenio. Editio secunda castigatior, Cui duae Richardi Bentleji Epistolae ad Hemsterhusium accedunt. Lugduni Batavorum, Apud Sam. et Joh. Luchtmans. 1789.

[6] memoria fortasse labitur Wyttenbachius, scribendum enim fuit "viginti".

[7] Wyttenbachius, *Vita* ... op. mem., p. 200.

[8] quorum ultimus est Josephus Frey (Bibliotheca scriptorum latinorum recentioris aetatis. Edidit Josephus Frey. *Elogium Tiberii Hemsterhusii* auctore Davide Ruhnkenio. Ex editione altera descriptum addita discrepantia editionis prioris. Lipsiae. In aedibus B.G. Teubneri 1875) qui et omnium diligentissimus, ut qui paucissimis erroribus laboret, e. g.: loco Ernesti scribendum erat Ernestum (p. 21: 36, 3); in app. critico post *sapientiae* comma delendum (p. 2: 4, 2).

[9] "explicationen" 27, 3.

vae (Universiteitsbibliotheek Leiden) libros saec. XVII et XVIII ut soleo curiosa manu volutarem, ecce incidi in exemplar (754 D 25, quod in app. crit. *R* insignivi) primae *Elogii* editionis cum adnotationibus manu Ruhnkenii scriptis[10], quae quidem res usque ad hoc tempus omnino ignota manet neque catalogus bibliothecae Leidensis ullam eius mentionem facit[11]. eas autem adnotationes Ruhnkenius scripsit atque, uti credere par est, typographo misit cum secundam editionem (a. 1789) pararet; deinde plagulas tantum correxit, ubi aliqua denuo mutavit: hoc pacto secunda editio evasit, quae sola tamquam ab ultima Ruhnkenii manu aestimanda est, cum *R* intermedium, ut ita dicam, *Elogii* statum repraesentet: ita nunc demum melius, quam prioribus editoribus contigit, videre licet per quos gradus Ruhnkenius ad summam artis escenderit.

in apparatu critico post lectiones secundae editionis semper, nisi aliter indicatum, primae editionis lectiones afferuntur; lectiones *R*, utpote quae cum lectionibus secundae ed. plerumque consentiant, in dissensu tantum cum illa profero[12]. scripturae rationem ad secundae editionis normam exegi, litteras inclinatas q. d. italicae servavi, litterae „s“ alteram

[10] v. imaginem phototypice expressam.

[11] pariter ignoratur inserta ibidem schedula cum observationibus viri clarissimi Ludovici Caspari Valckenarii (ut opinor ipsius manu scriptis); vide sis Append. et imaginem phototypice expressam. Ruhnkenius vero, cum alteram Elogii editionem pararet, nullam istarum observationum omnino rationem duxisse videtur.

[12] e. g: "4, 1 sic: s. contra: s. debeatur *R*", h. e.: "sic" est lectio ed. a. 1789, "sic contra" lectio ed. a. 1768, "sic debeatur" lectio *R*; "1, 3 dissimilitudine: diversitate", h. e.: "dissimilitudine" est lectio editionis a. 1789 atque *R*, "diversitate" lectio ed. a. 1768; "50, 7 dixisses: putasses, *R*", h. e.: "dixisses" est lectio ed. a. 1789, "putasses" lectio ed. a. 1768 atque *R* (i. e. in *R* lectio editionis a. 1768 nondum mutata est); "8, 4 percipias: *deest*", h.e. "percipias" est lectio ed. a. 1789 atque *R*, sed deest in ed. 1768; "14, 13 velut: *deest, R*", h. e. "velut" deest in ed. a. 1768 atque in *R*.

formam quae est „ſ" neglexi, ligaturas graecas et "&" solvi. capitum intervalla Ruhnkenius in priore iam editione assignavit neque ea in altera mutavit, tantum quod numeros non adiecit, quos addere mei officii esse duxi; capita vero in paragraphos meo arbitratu dispescui grammaticorum commodo consulens.

restat ut Nicolao Horsfall et Martino West Oxoniensibus, clarissimis viris, honorificum perquam huic libro, cuius plagulas oculis perlustrarunt, acuminis atque diligentiae testimonium reddam nec non grate memorem Societatem Theodiscam Studiis Provehendis (Deutsche Forschungsgemeinschaft) atque opus fundatum Friderici Thyssen (Fritz Thyssen Stiftung) pro pecunia liberaliter prolata.

dabam Monachii m. Oct. MMVI H. N.

ELOGIUM
TIBERII HEMSTERHUSII,

AUCTORE
DAVIDE RUHNKENIO.

p. 3
ed. 1789

PRAEFATIO.

Cum mihi magistratum academicum deponenti publice di- 1
cendum esset, perfectam Critici formam in Tiberio Hem-
sterhusio *spectandam exhibui. Quod orationis argumentum*
omnibus tam jucundum accidit, ut me nunquam meminerim
attentius audiri. Erant etiam, qui hanc orationem quam pri- 2
mum edi cuperent, ut, quam voluptatem illa audienda cepe-
p. 4 *rant, eandem illa legen|da iterum capere possent. Quorum*
voluntati me facilem praebui. Sed quoniam hujusmodi ora- 3
tiones, semel lectae, fere abjici solent, et in oblivionem abire,
meae cavendum putavi forma ejus sic immutanda, ut non tam
oratio, quam elogium esse videretur. Elogium *hac significa-* 4
tione non satis Latinum esse scio. Sed temporum nostrorum
consuetudini aliquid dandum fuit.

Praef. 1 spectandam exhibui: spectavi || **Praef. 3** meae...putavi: nostrae...putavimus || **Praef. 4** hac significatione: hoc sensu

ELOGIUM p. 5

TIBERII HEMSTERHUSII.

1. Nulla facile ars ac disciplina plus vel invidiae, vel infa-
miae suscepit, quam quae a primario, quod in judicando
2 cernitur, munere Critica vocatur. Haec aliquando incidit in
ingenia furiosa, quae nullo rationis tanquam freno coërce-
rentur, aliquando in jejuna et angusta, quae | non caperent p. 6
3 tantae rei vim et auctoritatem. Duplex igitur, pro ingeniorum
4 dissimilitudine, inita est Critices exercendae ratio. Illi firma,
nec ullo modo commovenda, temere convellebant, et certa
incertis conjecturis vexabant: hi nihil aliud, nisi materiam e
libris manu scriptis comportabant, in rebus ipsis et sensibus
scriptorum explicandis muti, in verbis et formulis ad gram-
5 maticam normam exigendis loquaces et rixosi. Utrique cum
sibi Criticorum nomen arrogassent, et, facili plebe literaria,
tenuissent, hominum vitia, ut fieri solet, ad ipsam artem tra-
ducta sunt, et Critica, modo temeritatis et audaciae mater,
modo nugatoria syllabarum auceps, dici haberique coepit.
6 Quam invidiam, non mirandum est, diutius in Critica, quam
in ulla alia disci|plina, cui per similem iniquitatem labes ad- p. 7
7 spersa esset, haesisse. Etenim ceterae artes, magnam partem
populares, et communi intelligentiae patentes, facile inveni-
8 unt, qui, caussa cognita, calumniam depellant. Critica, plures
difficultate et rerum discendarum copia et varietate deterrens,
quam delectatione aliqua alliciens ad se et invitans, paucos
omni tempore discipulos nacta est, paucos habuit patronos,

1, 2 coërcerentur: coërceri possent || **1, 3** dissimilitudine: diversitate || **1, 4** Illi firma, nec ullo modo commovenda: Illi, quae commoveri non possent | temere convellebant: c., *R* || **1, 6** Quam invidiam, non mirandum est, diutius in Critica...labes adspersa esset, haesisse: Quae invidia diutius haesit in Critica...esset labes aliqua adspersa

qui caussam suam cognoscerent, innocentiam tuerentur, dignitatem et gloriam vindicarent.

2. Cogitanti vero mihi, quae tandem optima esset ratio tam praeclari studii commendandi, et injuria, qua premitur, liberandi, nulla commodior et efficacior occurrit, quam quae
p. 8 perfecti et omnibus numeris absoluti Critici imaginem, ad |
vivum expressam, ob oculos ponat. Sic enim spero, futurum, 2
ut, quicunque in hoc exemplar inspexerit, quam artem in contemtum vocare ausus sit, in ea liberalis doctrinae omnis fastigium esse fateatur.

3. Verum, ne cui videar Criticum, qualis nec fuerit unquam, nec esse possit, fingere, exemplar ejus ducam ab eorum aliquo, quibus omnes omnia summa in hac facultate tribuerunt.
Nec ille longe quaerendus. Adhuc animis, vel dicam, oculis 2
nostris inhaeret Tiberius Hemsterhusius. Vix dum lacrimae, quas in ejus funere profudimus, exaruerunt.

4. Hic talis ac tantus vir in illis, quorum vix singuli singulis
p. 9 seculis in generis humani exemplum nascantur, praecipuum |
locum tenet. Quo magis, ut mediocri ingenio homines facile patimur cum libris suis occidere, sic Hemsterhusii memoria conservanda modis omnibus, et aeternitati aequanda
est. Quanquam vero ad laudem ejus magnificentius, et ad 2
communem utilitatem uberius futurum esset, si divina cum

2, 1 ob: ante || **2, 2** spero, futurum: speramus f., *R*
3, 1 eorum aliquo: a. illorum || **3, 2** vel dicam: *post* d. *comma deest*
4, 1 vir in illis, quorum...nascantur, praecipuum locum tenet. Quo magis: vir praecipuum inter illos locum tenet, quorum...nascantur. Itaque | sic: s. contra: s. debeatur *R* | aequanda est: a. videtur || **4, 2** futurum esset...quibus: futurum erat, si divinae animi, ingenii, doctrinae, sapientiae virtutes, quibus

animi, et ingenii, tum doctrinae, et sapientiae bona, quibus cumulatus fuit, singulatim explicarentur, nobis tamen, quod omnia persequi infinitum est, ex ea maxime parte, qua gloriam suam inprimis fundavit, hoc est, ex Critices scientia, spectandus videtur.

5. Critica veterum scriptorum libros, tanquam materiam, quam tractet, et in qua versetur, sibi subjectos habet: nec angustis certorum scriptorum terminis septa te|netur, sed per p. 10
Poëtas, Oratores, Grammaticos, Historicos, Philosophos longe lateque vagatur, ubique judicium et censuram exercens.
2 Quam provinciam tametsi proprio quodam jure tenet, tamen, si quando in graviorum disciplinarum auxilium vocata sit,
3 non dubitat illos fines transire. Sane ex quo tempore Erasmus et Beza eam in Theologiam, Cujacius, aliique in Jurisprudentiam, saluberrimo instituto adsciverunt, ferme tam frequens
4 est in his disciplinis, quam in regno suo. Censendi vero judicandique munere sic fungitur, ut vera a falsis et supposititiis discernat, fraudes suis vestigiis odoretur et demonstret, obscuris sive rebus sive verbis lumen affundat, depravata
5 corrigat, laudet recta, reprehendat vitiosa. Has Critici partes, tam difficiles, tam gra|ves, qui recte sustinere et tueri velit, p. 11
duplici praesidio instructus ornatusque esse debet, ingenio acerrimo, et eruditione prope immensa.

6. Ingenium in omnium artium, etiam leviorum, studiis valet plurimum. Sed ut aliud aptius est Mathesi, aliud Poëticae, aliud aliis artibus, sic Critica quoque sibi deposcit proprium
2 et peculiare. Ejus autem vis omnis ex duabus animi facultatibus oritur, ex imaginum ante perceptarum celeri instaurati-

4, 2 nobis tamen...ex ea: nos tamen, quibus omnia persequi infinitum videtur, illum constituimus ex ea | scientia, spectandus videtur: scientia spectare

5, 2 proprio: praecipuo, *R* | tamen, si quando: t. ejus fines egreditur, si q. | non...transire: *desunt* || **5, 3** eam: illam

one, et ex promta ac parata judicandi subtilitate. Finge, Cri- 3
ticum, qualem deformamus, impedito et corrupto scriptoris
loco remedium quaerere, et diligenter attende, quibus mentis
actionibus ad id, quod quaerit, perveniat. Altera animi facul- 4
p. 12 tas varias imagines ante haustas, quae | ad talem locum expe-
diendum accommodatae videantur, ei celeriter et in tempore
offert: altera, quid res postulet, atque adeo, quid ex plurimis
simulacris animo simul obversantibus deligendum sit, eadem
celeritate videt ac decernit. Ergo critica vis maxime judica- 5
tur mentis celeritate, quam Graeci ἀγχίνοιαν et εὐστοχίαν,
Latini *sagacitatem, sollertiam, ingenii felicitatem* vocant.
Haec autem sagacitas non in hominis potestate est, non stu- 6
dio, labore, exercitatione comparatur, sed rarum et singulare
munus est unius naturae fautricis; licetque adeo, quod De-
mocritus de Poëta dixit, ad Criticum transferre: *Criticus non
fit, sed nascitur.* Tali ingenio praediti cum perraro exoriantur, 7
non mirum sit, magnam excellentium Criticorum et nunc
p. 13 esse, et semper fuisse pau|citatem. Quod vero diximus, inge- 8
nium hac in re plus valere, quam artem ac disciplinam, hoc
argumento intelligi potest. Multi, iique praeclarissimi viri, 9
cum studiorum genere, ad quod ab ipsa natura deducerentur,
relicto, se ad Criticam contulissent, eruditione sibi, quod na-
tura negarat, parare conati sunt, ingeniique vicarium, artifici-
um quoddam assumserunt. Quorum conatus, noli quaerere,
quam infeliciter cesserit. Quanta eruditionis, de Graecis fon- 10
tibus ductae, copia fuerit in Jo. Meursio et Ez. Spanhemio,
nemo ignorat, nisi qui ipsam antiquitatem Graecam ignoret.

6, 6 Democritus] 68 B 17, 18, 21 DK

6, 7 non mirum sit: quis miretur | paucitatem.: paucitatem? || **6, 9** Multi, iique: Multi: Multi iique *R* | genere: g. eo | deducerentur: deducebantur | sibi, quod natura negarat, parare conati sunt: sibi parare conati sunt, quod natura negarat

At illi ipsi, cum vim facere naturae, et Criticam exercere in-
11 stituunt, quam sunt dissimiles sui! Duo praestantissimi viri,
N. Heinsius et P. Burmannus, omne studium suum in Poëtis
Latinis expoliendis | consumserunt, pari uterque eruditione, p. 14
sed dispari acute sentiendi et feliciter divinandi facultate. Al-
ter igitur Poëtarum Latinorum sospitator dictus est, alter non
potuit in tantae gloriae societatem venire.

7. Haec vero Critici materies indolesque in Hemsterhusio
tanta fuit, ut natura, quid in tali ingenio fingendo posset, in
2 eo potissimum experta esse videatur. Omnes in illo talem
oculorum aciem, qualis lyncibus et aquilis tribui solet, mira-
3 bantur. Sed profecto mentis acies multo miranda magis. Ni-
hil tam abditum erat, tam nihil retrusum, quod ejus acumen
falleret. Nihil tam depositum ac prope conclamatum, cui non
vitam et salutem redderet. Nihil tam artificiose simulatum,
4 quin fraudem facile sentiret, | et indiciis suis teneret. Talis p. 15
tam felicis Critices illustre documentum dedit in Xenophonte
Ephesio. Hic scriptor, aetate demum nostra, mendose et neg-
ligenter editus in Italia, nativa sua venustate Hemsterhusium
invitarat, ut non solum quae quid vitii traxissent, emendaret,
sed plurium etiam verborum lacunas de conjectura supple-
5 ret. Post Dorvillius V. C. eundem scriptorem iterum ad Co-
dicem MS. exigi jussit. Quid quaeris? Nullus unquam vates
Hemsterhusio repertus est verior. Nam vetus codex lectiones
et lacunarum supplementa sic, ut ille divinando restituerat,
plerisque locis repraesentabat.

8. Etsi vero permagnum Critico praesidium est in men-
tis vi et sollertia, nemo tamen omnia in eo posita putet.
2 Compalrandum est alterum instrumentum, eruditio; quae ut p. 16

7, 5 repraesentabat: repraesentavit

parum aut nihil sine ingenio, sic sine eruditione ne perspica-
cissimum quidem ingenium quicquam effecerit. Recte Crates 3
Mallotes, quem haec ipsa ars nobilitavit, apud Sextum Em-
piricum, in Critico requirit omnis liberalis doctrinae, quam
Graeci ἐγκυκλοπαιδείαν vocant, scientiam. Si igitur ad Cri- 4
ticam adspirare velis, de Cratetis praecepto, ante Grammati-
cam, non vulgarem istam, sed altiorem, percipias, habites in
Poëtis et Oratoribus, peragres latissimum historiae campum,
mente complectaris universam philosophiam, et his omnibus
adjungas Mathesin, maxime partes illas, quae mentem exa-
cuunt ad verum cernendum. Ex tanta tot artium ac discipli- 5
p. 17 narum ubertate Critica demum efflorescit et redundat: | tali
instructu ornatuque eam oportet esse comitatam.

9. Equidem vereor, ne hac rerum discendarum multitudine commemoranda restinguam potius juventutis studia, quam incendam. Sed quid faciam? Non alius ad pulcerrimam artem aditus patet, nec aliis gradibus Hemsterhusius ad id, quod in illa summum est, escendit.

10. Juvat igitur, non modo quam praestans et inusitata ejus eruditio fuerit, sed etiam qua via et ratione ad illam pervenerit, explicare. Quod dum facimus, pars vitae Hemsterhusianae, ut ad cognoscendum jucundissimae, sic ad imitandum utilissimae, breviter attingenda erit.

8, 3 Sextum Empiricum] S.E. *adv. math.* 1, 79

8, 4 Si igitur: Quamobrem si | de: ex | ante Grammaticam: a. percipias G. | percipias: *deest*
9 Equidem: *deest*

11. Puelrulus (*) literarum initia cum ab idoneis magistris p. 18
percepit, tum a patre, Francisco Hemsterhusio, qui salutarem
artem, quam profitebatur, cum politioribus literis conjun-
xerat, et peregrinandi studio ductus, omnem fere Europam
2 lustrarat. Vis ingenii sic ante annos in Hemsterhusio nostro
eluxit, ut multi, quibus carus erat, timerent, ne non vitalis
puer esset, aut ingenium tam praecox ad frugem perveniret.
3 Quam sollicitudinem vanam fuisse, eventus docuit. Nam
eundem mentis vigorem integrum et illibatum pertulit ad ex-
tremam usque senectutem, hoc est, ad aetatis anlnum octu- p. 19
agesimum secundum, qui vitae ultimus fuit. Una memoria,
quanquam raro, lababat, ubi proprium hominis nomen subito
edendum esset.

(*) Natus est Groningae 1. Febr. 1685. Ab a. 1704. Philosophiae et Matheseos Professor Amstelodami: ab a. 1717. Linguae Graecae, post etiam Historiae Patriae Professor Franequerae: ab a. 1740. ejusdem Linguae et Historiae Professor Leidae. Obiit 7. April. 1766.

12. Decimum quartum annum agens, qua aetate plerique in tirociniis haerent, jam versabatur inter cives Academiae Groninganae, et praestantissimos quosque bonarum artium magistros audiebat.

11, 1 cum: tum | salutarem artem: a. s. | lustrarat: peragrarat || **11, 2** quibus carus erat: *desunt* | ingenium tam praecox: t. p. i. | Quam...docuit: Quae sollicitudo vana fuit

13. Socrates apud Platonem omnia praeclara de Isocrate adolescente auguratur, quod natura philosophia quaedam inesset in ejus mente. Simillimam Isocraticae indolem Jo- 2
annes Bernoullius, Mathematicorum longe princeps, in Hemsterhusio adolescentulo, simul atque eum in disciplinam receperat, sagacissime perspexit. Iccirco nihil antiquius ha-
p. 20 buit, quam | ut philosophiae semina, quae in ejus mente late-
rent, proliceret, et recta cultura firmaret. Nec Hemsterhusius 3
Bernoullii augurium fefellit. Nam tanta celeritate altiorem Geometriam percepit, et in intimos philosophiae recessus penetravit, ut magister fateretur, se, quem cum eo compa-
raret, inter discipulos habere neminem. Atque haud scio, an 4
multum fallamur, si altos illos et magnificos de rebus divinis humanisque sensus, qui postea se omnibus Hemsterhusii dictis factisque protulerunt, magnam partem a Bernoulliana
disciplina repetamus. Ipse quidem, Bernoullium divino mu- 5
nere sibi praeceptorem obtigisse, cum gaudio, quod vultu et oculis proderetur, fateri solebat.

p. 21 **14.** Ita cum aliquot annos exegisset in Aca|demia patria, Leidam venit, invitatus praecipue fama Jacobi Perizonii, qui cum ceteras humanitatis partes egregie, tum veterem historiam
elegantius, quam quisquam ante eum, tradebat. Leidae tum 2
casu quodam disjecti erant publicae Bibliothecae Codices MSS. Horum in ordinem redigendorum cura ab Academiae
Curatoribus demandatur Hemsterhusio. Quod Curatorum de 3
tantulo adolescente judicium tam felix omen in posterum

13, 1 philosophia] Plat. *Phdr.* 279a

13, 2 receperat: recepisset | Iccirco: Itaque: Idcirco *R cf. 35, 4; 44, 1; 48, 2*

14, 1 annos exegisset in Academia patria: a. in A. p. e. | fama: inclyta f. | egregie...tradebat: e. t., tum veterem historiam sic, nihil ut supra fieri posse videretur

tempus faciebat, ut nemo unus dubitaret, quin is aliquando
Jacobo Gronovio in Graecarum literarum Professione suc-
4 cessurus esset. Verum, vacante illa provincia, res secus ce-
cidit, non Curatorum voluntate alienata, sed artibus eorum,
5 qui, ne luminibus suis obstrueretur, metuebant. Data est Pro-
fessio Havercampo, si minus Academiae, at | ipsorum ratio- p. 22
6 nibus accommodato. Sed haec latere, melius est, quam cum
7 auctorum ignominia et dedecore in lucem proferri. Leidae
cum Hemsterhusius studiorum spatia decurrebat, vix dum
expleto decimo nono aetatis anno, Amstelodamum, ut juven-
tuti studiosae viam ad Mathesin et Philosophiam praeiret,
8 honorifice invitatur. Quis est, qui talem provinciam nactus,
non totam studiorum rationem commutasset? non humanio-
9 res literas, veluti crepundia, abjecisset? Talis stultitia in alios,
ab angustis doctrinae compendiis profectos, cadere poterat,
in Hemsterhusium non poterat, qui praeclare sciret, quo soci-
10 etatis vinculo hae disciplinae inter se devinciantur. Ac reperit
Amstelodami, quorum consuetudine elegantiorum literarum
studium non mediocriter aleret. Or|nabat tum illam urbem p. 23
ingeniosus Poëta, et disertus Poëtarum Latinorum interpres,
11 Janus Broukhusius. In eadem tum aliquot annos degebant
Stephanus Berglerus et Ludolphus Kusterus, ille veteris phi-
losophiae scientia, hic critica facultate, uterque Graecis lite-
ris tam excellens, ut ambiguum posteris reliquerint, uter utri
12 ea laude praestaret. Quorum amicitiam Hemsterhusius appe-
tebat cupidissime, tenebatque eo constantius, quo magis in-
genium talium virorum sermonibus ad omnis elegantiae sen-

14, 4 metuebant: timerent || **14, 7** decurrebat: decurreret | Amstelodamum...invitatur: honorifice A. i., ut juventuti studiosae viam ad Mathesin et Philosophiam praeiret || **14, 10** non mediocriter aleret: vehementer aleretur || **14, 11** In eadem...degebant: Mox tempus aliquod ibidem d. || **14, 12** Quorum: Horum, *R*

sum acuebatur. Hac tam felici velut contagione Broukhusius 13
in eum transfudit Propertii, Kusterus Aristophanis amorem,
salutarem deinceps utrique Poëtae futurum. Sed jam ante in- 14
tervenerat, quod Hemsterhusium cum Graecis Musis artius
p. 24 conjungeret. Destituerat vir doctus | Julii Pollucis editionem, 15
quae Amstelodami parabatur. Quaeritur, qui destitutas par- 16
tes excipiat. Itur ad Hemsterhusium. Is, Graevii auctoritate
impulsus, operis curam suscipit, et commentatione, juveni-
li illa quidem, veruntamen juvenis Hemsterhusii, eruditis-
simorum hominum oculos animosque in se convertit. Ipse 17
auctor (quis enim tali aetate se ipsum contemnat?) de hoc
opere satis bene sentiebat. Brevi post a Richardo Bentlejo, 18
Britanniae Aristarcho, literas accipit, quibus quidem opera
Polluci navata eximie laudabatur. At eaedem literae (*) Ben- 19
tlejanas emendationes in Comicorum loca, quibus Pollux a
se dictis fidem et auctoritatem conciliasset, complecteban-
p. 25 tur. In quibus lo|cis restituendis Hemsterhusius quoque con-
sumserat studii plurimum, pulcre intelligens, summam rei in
illis verti. Enimvero, lectis animadversionibus Bentlejanis, 20
videt, inanem operam suam fuisse, alterum omnia divinitus
expediisse. Quo tum animo Hemsterhusium fuisse putas? Ita 21
conturbatus est, ita sibimet ipse displicuit, ut Graecas literas
in perpetuum repudiare statueret. Nec, per mensem unum et 22
item alterum, ausus est scriptorem Graecum attingere. Hoc 23
si alteri evenisset, quam astute id dissimulasset, quam cau-
tionem et diligentiam, ne in vulgus emanaret, adhibuisset?

(*) Has literas, ab Hemsterhusii filio nobiscum communicatas, huic novae Editioni subjecimus.

14, 13 velut: *deest, R* | salutarem: utilissimum || **14, 18** quidem: *deest, R* | laudabatur: laudaretur || **14, 19** At: Sed | (*): *deest haec adnotatio, R. litteras ipsas huic editioni addere supersedi* | conciliasset: conciliat | quibus locis: iisdem Comicorum versibus | consumserat studii plurimum: multum s. c. || **14, 23** quam cautionem...adhibuisset: quantam c. et d. a., ne in v. e.

24 At ille, ô callidum hominem! id narrare discipulis, et crebris
sermonibus usurpare solebat. Nescio, quid alii sentiant. Mihi
nunquam major, quam cum haec de se ingenue fatebatur,
25 visus est | Hemsterhusius. Nam acer animi morsus indicat, p. 26
quos quam altos et veram gloriam expetentes spiritus pectore
gesserit, erroris confessio, quantam maximarum rerum fidu-
26 ciam haberet. Eleganter et vere Celsus de simili Hippocratis
confessione ait: *Levia ingenia, quia nihil habent, nihil sibi
detrahunt. Magno ingenio, multaque nihilominus habituro,
convenit simplex veri erroris confessio.*

15. Mox tamen Hemsterhusius, cum dolori successisset co-
gitatio, quam inique se adolescentem cum Critico veterano,
eodemque omnium principe comparasset, et secum in gra-
2 tiam rediit, et cum literis Graecis. At Bentlejanae admonitio-
nis haec vis fuit, ut apud animum constitueret, non ante se in
hunc praecipitem | locum committere, quam artium omnium p. 27
copiam mente et cogitatione comprehendisset, et, quoniam
in hoc maxime reprehendebatur, Comicorum versus non
ante tentare, quam varia metrorum genera, Comicis usitata,
3 penitus percepisset. Nec alium, nisi illum ipsum monitorem
suum, sibi imitandum sumsit. Hunc enim mirabatur unum,
hunc in oculis ferebat, hunc omnibus memoriae nostrae Cri-
ticis anteponebat, ne dissimulans quidem offensionem, si
quis talis viri magnitudinem, quam consequi nulla ratione
posset, per invidiam allatraret.

14, 26 Levia ingenia] Cels. 8, 4, 4

14, 24 callidum: candidum *mallet Martinus West (per litt.)* || **14, 25** veram gloriam expetentes: verae gloriae cupidos

15, 2 omnium copiam: o. paene infinitam c. | et, quoniam...percepisset: *desunt* || **15, 3** mirabatur unum, hunc in oculis: maxime admirabatur, h. in o.: maxime admirabatur u., h. u. in o. *R nisi fallor*

16. Inito igitur eruditionis locupletandae consilio, veteres,
inde ab ingeniorum fonte, Homero, scriptores nunquam re-
p. 28 misso studio legit: legit? immo vero | excerpsit, et in hor-
rea sua congessit, ut, quicquid vel ad utriusque linguae ra-
tionem, vel ad historiam, vel ad ritus et mores gentium, vel
ad priscam sapientiam pertineret, id paratum esset, ac, si res
postularet, inde continuo depromeretur.

17. Quam vero consuetudinem ipse in legendo tenuerat, ut a
veterrimo quoque scriptore gradum faceret ad eum, qui pro-
ximus esset aetate, eandem aliis etiam atque etiam commen-
dabat. Nam primum, ut alias opportunitates omittam (*), si 2
hac via progrediaris, non verborum tantum, sed etiam signifi-
p. 29 cationum, singulis verbis et formulis attributa|rum, tanquam
tempora certius constituas: cujus rei diligens observatio in
linguis omnibus valet plurimum. Deinde satis constat, nihil 3
vel bene cogitatum esse, vel bene dictum ab antiquioribus
illis, quorum libros velut recte cogitandi scribendique legem
et normam probamus, quod non sit variis modis imitata pos-
teriorum sollertia. Cujus imitationis venustatem nec senti- 4
as, nec intelligas, nisi fontem, e quo profecta sit, cognoris.
Thucydidis, ut hoc utar, reconditas exquisitasque sententias 5
Hemsterhusius ita tritas notatasque habebat, ut, quid Poly-
bius, quid Dionysius Halicarnassensis, quid Plutarchus, quid

(*) Vide quae diximus Praef. ad Timaei Lex. Platon.

16 nunquam remisso: pertinaci et indomito | ac: et, *R* | continuo depromeretur: statim depromi posset

17, 2 via: ratione | progrediaris: progrediare || **17, 3** quorum...probamus: qui recte cogitandi scribendique velut lex et norma probantur

6 alii inde ad imitationem traxissent, e vestigio indicaret. Ex
quo instituto quot quam praeclarae difficiliorum locorum et
interpretationes natae sint, et emen|dationes, vel me tacente, p. 30
intelligitur.

18. At qui tandem sunt illi scriptores, quos vir summus futu-
ro Critico maxime necessarios, quos legendos, quos ediscen-
2 dos putabat? Quasi vero, dicet aliquis, nesciamus, Criticos
in Poëtis, Oratoribus, Grammaticis et Historicis vitae velut
tabernaculum collocare.

19. Hic locus me admonet, ut justum meum, vel Hemster-
2 husii potius, dolorem et querelam effundam. Veteres hoc
humanitatis studium sapientissimo consilio tam late patere
voluerunt, ut et mathematicas artes, et philosophiam om-
3 nem complecteretur. Veterum auctoritatem secuti sunt viri
immortales, qui seculis decimo quinto et decimo sexto, pul-
sa bar|barie, pristinam bonis literis dignitatem restituerunt. p. 31
4 Verum brevi post exorti sunt literatores, qui, finibus illis la-
tioribus per summam ignaviam contrahendis, sibi servarent
Grammaticos, Oratores, Poëtas, Historicos, valere juberent
5 Mathematicos et Philosophos. Sic humanitatis disciplina,
rebus magnam partem ex ea sublatis, prope tota facta est di-
6 sciplina verborum. Ex eo tempore philosophi ejusmodi litera-
tores cum arte sua contemserunt: literatores de humaniorum
literarum contemtione ad ravim usque declamarunt, ne illud
quidem intelligentes, sua culpa literarum dignitatem conci-

17, 6 et: vel, *R* | et: vel | vel me tacente, intelligitur: facile est ad existimandum: *comma om. R*

18, 1 quos ediscendos putabat: et e. putarit || **18, 2** nesciamus, Criticos: dubium sit, quin Critici | vitae...collocare: commorentur

19, 1 et querelam effundam: explicem || **19, 6** ejusmodi: tales, *R* | contemtione ad ravim usque: contemtu e cathedris | ne...intelligentes: nec intelligere ullo modo potuerunt

disse. Hos si ad majorum instituta revocare conemur, forsi- 7
tan operam perdamus. Sed profecto, si rectis consiliis locum 8
dare velint, una superest ratio, qua et literas et semet ipsos
p. 32 a con|temtu vindicare queant. Revellant terminos humanita- 9
tis, quos ignavia constituit, recipiant in artium chorum, quas
inde ejecerunt, et, Hemsterhusii exemplo, literarum studium
cum Mathesi et Philosophia conjungant.

20. Geometria animum a sensibus ad ea, quae mente contu-
emur, intelligenda traducit, acuitque in vero judicando. Et 2
quisquam dubitabit, quin, qui hac disciplina ingenium sube-
gerit, etiam in literis nostris, acutius cernat iis, qui nunquam
attigerint pulverem eruditum? Hemsterhusio quid Geometria 3
profuerit, sciunt, qui vel scripta ejus cognorint, vel sermones.
Quicquid ex ore exibat, quicquid literis mandabatur, etiam 4
in critico genere, facile prodebat ingenium adsuetum geome-
p. 33 tricae subtilitati. Nihil su|mebat temere, sed a certo cognitis 5
et perspicuis via et ratione progrediebatur ad ea, quae inde
necessaria consecutione efficerentur.

21. Sed alia quoque Mathesis pars est, quam Critico dede-
cori sit ignorare. Haec est Astronomia, praesertim antiqua,
sine cujus scientia nec Graeci, nec Latini Poëtae, qui inde
multa carminibus suis ornamenta petierunt, plane perfe-

19, 7 forsitan: fortasse || **19, 8** una: una tantum, *R* | queant: possint, *R* || **19, 9** Hemsterhusii: magni H.

20, 4 Quicquid ex ore exibat: Q. dicebat: Q. ex o. dicebat *R* | facile... geometricae: planum omnibus faciebat, quam adsuetus esset g.

2 cteque intelligi possunt. Quo majus studium vir eximius ad
eam cognoscendam attulit, nec, quamvis mitis et moderatus
aliorum censor, sibi temperare poterat, quin suaviter rideret
recentiores Poëtarum interpretes, qui, ubi quid ex hac do-
ctrina explicandum sit, vel turpiter haereant, vel in joculares
errores labantur.

22. Phi|losophiae studium eo flagrantius erat, quo magis ab p. 34
2 ipsa natura ad illam impellebatur. Per ejus vero partes om-
nes sic vagatus est, ut modo versaretur in sancto Pythagorae
recessu, modo in Academia Platonis, modo in Aristotelis Ly-
ceo, modo in Zenonis porticu, modo in hortis Epicuri, ubique
cum admiratione quadam deprehendens permulta, quae ae-
3 tatis nostrae vanitas audet ut recens inventa jactare. Plerique
veteris philosophiae studiosi vel partem ejus delibant, vel in
locis amoenioribus, maxime in eo de moribus, commoran-
4 tur. At Hemsterhusius ingenii sui magnitudini consentaneum
judicabat, etiam partem omnium difficillimam, quae Meta-
5 physicam complectitur, pervestigare. Nihil facile abstrusius
reperias Platonis Parmenide, quo dialogo doctrina *de Ideis*
6 explica|tur. Ab ejus lectione vir magnus semel, iterum, ter- p. 35
7 tium idem abierat, qui venerat. Verum non prius conquievit,
quam quarta lectione instituenda abditos philosophi sensus
eruisset, ipsa difficultate non hebetante, ut fieri solet, sed
8 acuente studium intelligendi. Nec satis habebat veteres co-
gnosse, sed cum Platone Leibnitium, cum Aristotele Locki-
um, cum aliis alios conjungebat, ut, qui sermones cum illo
de veteri philosophia contulissent, nihil nisi veteres, qui de
9 recentiore, nihil nisi recentiores, legisse putaret. Ceterum in
Metaphysica quae vera certaque sint, et in quibus firme con-

21, 2 sit: est, *R* | in joculares errores labantur: j. e. committant, *R* || **22, 2** deprehendens permulta: p. observans || **22, 4** etiam: *deest, R* || **22, 8** recentiore: recentiori || **22, 9** certaque: *deest, R* | firme: certo

sistere possis, apud veteres se reperisse omnia dicebat. Nova- 10
rum opinionum subtilitatem ut facile agnoscebat, sic earum
levitatem et inconstantiam vel hoc argumento demonstrabat,
p. 36 quod, | quotiescunque novus Metaphysicus existat, toties pri-
or loco, quem tenuit, pellatur.

23. In variis autem veterum philosophorum familiis, earumque decretis cognoscendis, vehementer dolebat sortem historiae philosophicae, quae, tametsi Criticis uberrimam ingenii exercendi materiam praebeat, tamen ad nullam dum criticam severitatem exacta sit, involantibus fere in illam, quasi in vacuam et caducam possessionem, compilatoribus, qui nec ingenio valeant, et literarum adeo rudes sint, ut e vitiosis antiquorum philosophorum versionibus sapere, et inde summam cujusque disciplinae conficere cogantur.

p. 37 **24.** Quanquam ne gentium quidem historia, | cujus usus latius
patet, meliore ipsi conditione esse videbatur. Haec quantum 2
obscuritatis vel a vetustate, vel a scriptorum dissensione, vel
ab aliis caussis traxerit, quam corrupta sit per partium stu-
dium, fraudem, superstitionem, et sciunt omnes, et fatentur.
Veruntamen quotus quisque Criticorum in hunc patentissi- 3
mum campum excurrit? quotus quisque adhibet Criticam,
quasi veri obrussam? Signum ad hanc rem capessendam sus- 4
tulerat Josephus Scaliger in Opere *de Emendatione Tempo-
rum,* et altero *Eusebiano,* utroque aeterno, sed laudato magis,
quam lecto. At perpaucos, qui per ejus vestigia ad eandem 5

22, 10 earum: illarum | quotiescunque: quoties | quem tenuit: *desunt*
23 In variis...philosophicae: Cum autem varias veterum philosophorum (Ph- *R*) familias, earumque decreta cognosceret, historiae philosophicae sortem dolebat | sapere: *post* s. *comma deest, R* | et inde...conficere: *desunt* | summam: s. ~~rerum~~ *scripsit et delevit R*
24, 2 dissensione: dissensu, *R* || **24, 5** At: *deest*

6 laudem contenderent, inventos scimus. Quo magis Hem-
sterhusius et ipse historiam critica ratione tractabat, et disci-
plinae suae alumnos ad eandem rationem am|plectendam p. 38
incendebat, exemplum, ad quod studium dirigerent, iis pro-
ponens severissimum reliquorum historicorum censorem,
Polybium, cujus tanta admiratione captus erat, ut, si fieri
posset, unum ejus librum deperditum plaustris homiliarum
SS. Patrum redimere vellet.

25. Antiquitatis eruditae, hoc est, Graecae et Romanae, stu-
dium non solum ad veterum scriptorum historiaeque intel-
ligentiam referebat, sed etiam eo, ut ingenium, contuendis
antiquae artis miraculis, acueret ad sensum elegantiae et
2 venustatis, quae talibus operibus inesset. Nec quicquam vel
cupidius, vel intelligentius spectabat, quam veteres gemmas,
numos, vasa, anaglypha, statuas: cujus rei facultatem ipsi da-
bat soce|ri, Jacobi Wildii museum, non paucas ejus generis p. 39
3 reliquias servans. Hanc animo insidentem pulcri et recti spe-
ciem ubi ad recentiorum artificum opera transtulisset, non
temere reperiebatur, qui cum de pictura et statuaria nostrae
aetatis, tum de architectura, aliisque ejusmodi artibus elegan-
4 tius judicaret. Ac saepe mirabatur, oculos vulgo per puden-
dam negligentiam ad nullam rem erudiri, cum aliae corporis
partes, quae minus sint praestabiles, et minus oblectationis
animo praebeant, studiose excolantur, aures ad concentus
musicos recte sentiendos, manus et pedes ad concinnum et
5 liberalem motum edendum. Auctor igitur erat discipulis suis,
ut lineari picturae, in qua artium, quas diximus, fundamenta
sunt, mature operam darent.

25, 1 solum: modo | historiaeque: et historiae | sed: verum || **25, 2** ipsi: ipsi quotidie, *R* | non...servans: priscae artis reliquiis refertum || **25, 3** non temere: nemo | cum: non solum | tum: sed etiam || **25, 4** sint praestabiles: praestantes sint, *R* | oblectationis animo: animo oblectamenti | studiose: diligenter | liberalem: decentem

p. 40 **26.** Sa|tis diximus de infinita rerum copia et varietate, quam
mente complexus est Hemsterhusius. Verum ad rerum intel- 2
ligentiam nullus aditus patet, nisi per exquisitissimam scien-
tiam linguarum, Graecae praesertim et Latinae. Hic quid me 3
attinet dicere, eum longa et accurata meditatione consecu-
tum esse, ut Graecae linguae nativam indolem, proprietatem,
et arcana omnia teneret? Notior res est et testatior, quam ut 4
pluribus verbis explicanda esse videatur. Itaque complector 5
brevi, et, non exaggerandae rei caussa, sed simpliciter et
vere hoc dico, Hemsterhusium Graecarum scientia literarum
omnino omnes, qui inde a renatis literis excellenter in iis ver-
sati sint, ipsum etiam Isaacum Casaubonum, cui doctorum
hominum consensus primas deferre solet, longo post se in-
tervallo reliquisse.

p. 41 **27.** Quod | si magna ingenia non nisi novarum rerum inven-
tione metiamur, talem quoque sui mensuram vir summus,
in hoc ipso linguarum studio, praebuit, invenienda verissi-
ma Originum Graecarum ratione, singulari linguae Graecae,
adde et Latinae, praesidio et ornamento. Hujus analogiae 2
tanquam filo ductus, simplicissimas verborum formas, quae
binis tribusve literis constarent, et una cum iis natas signi-
ficationes indagavit, formas omnes et flexiones ad certam
rationem revocavit, ex primariis notionibus secundarias, et
consequentes elicuit, earumque non solum cognationem, sed
etiam migrationes ostendit, commentitias anomalias, quibus
Grammatici omnia perturbassent, explosit, denique tenebras
linguae per tot secula offusas ita discussit, ut, qua lingua nul-
p. 42 la est neque | verbis, neque formis, copiosior, eadem jam nul-
la reperiatur ad discendum facilior. Sed hujus rei subtiliorem 3
et exemplis confirmandam explicationem non capit popula-

26, 1 infinita: immensa, *R* || **26, 5** inde: *deest, R*
27, 2 tribusve: vel tribus, *R* | verbis...copiosior: *commata desunt, R*

4 ris scriptio. Gratulemur potius aetatis nostrae felicitati, quae,
quod majores nostri optarunt magis, quam sperarunt, id non
tantum in Graecis, verum etiam in Orientalibus, uno tempore
5 et inchoatum et consummatum vidit. Etenim quod analogiae
lumen Hemsterhusius linguae Graecae, id eodem tempore
Orientalibus intulit Hemsterhusii civis, aequalis, condisci-
pulus, collega, amicus, unicus literarum, quas profitebatur,
vindex, Albertus Schultensius.

28. Hic forsitan dicat aliquis eorum, qui nolunt eundem
hominem pluribus rebus excellere: sit sane ita: habuerit
Hemster|husius Graecarum literarum scientia parem nemi- p. 43
2 nem. At Latinarum certe regnum penes alios est. Ego vero
non dubitem contendere, eum Latine doctissimos non solum
aequasse, sed, quod adjumenta quaedam haberet, nec cogni-
3 ta illis, nec usurpata, superasse. Recte vir magnus statuebat,
Latinam linguam Graecae sic aptam et nexam esse, ut, qui
alteram ab altera distrahat ac divellat, animi et corporis dis-
4 cidium inducere videatur. Quod cum sibi idoneis rationibus
persuasisset, eandem Latinae, quam Graecae, operam dedit,
atque adeo, quoniam ejus proprium erat, nihil mediocriter
scire, talem Latinae, qualem Graecae, facultatem consecutus
5 est. Dicam, quod sentio, et, ut arbitror, dicam vere. Latinae
linguae origines nemo mortalium ante Hemsterhusium re-
cte cogno|vit. Viderant Varro et alii Romani, multa ex lin- p. 44
6 gua Graeca in suam venisse. Aliquanto plura, quorum ori-
go veteres fefellisset, ex eadem lingua repetierunt Scaliger
7 et Salmasius. Sed adhuc dubia lux erat. Enimvero, inventa
Hemsterhusii ingenio Graecae linguae analogia, simul etiam
Latinae ratio diluxit, patuitque clarissime, quod pauci ma-

28, 1 Hic forsitan dicat: At dicet | sit sane ita: sint ista, sicut vis ||
28, 2 At...est: Sed quid de literis Latinis dicis? Earum...erit | solum: modo ||
28, 7 pauci...intellexerant: erant p. suspicati

gis suspicati erant, quam intellexerant, totam fere Latinam
linguam ab Aeolica fluxisse. Restat, fateor, pars quaedam, 8
quae invecta aliunde videatur. Verum aut fallor, aut exorietur
aliquando vir doctus et ingeniosus, qui, Hemsterhusiana ana-
logia adjutus, eam quoque partem ad Graecam originem re-
vocet, planissimeque demonstret, omnem Latinam linguam
pulcrae matris Graecae pulcram filiam esse.

p. 45 **29.** Sed | mittamus origines. Quantum Hemsterhusio praes-
idii esse debuit in Graecae linguae scientia ad Latinos scri-
ptores rectius intelligendos? Constat inter omnes, scriptores, 2
quos diximus, maxime Poëtas, Graecam formam singulis
prope verbis expressisse, et innumerabiles lepores veneres-
que ex Graecis fontibus nunc apertius, nunc occultius deri-
vasse. Nec M. A. Muretus dicere dubitavit, *eos, qui Graeci* 3
sermonis expertes sint, ne Latine quidem scripta penitus per-
cipere posse. Jam si cogitatione tibi fingendus sit harum ele- 4
gantiarum interpres, an doctiorem Hemsterhusio reperias?
Ipse vir summus sese in Latinis intelligendis sic a Graecis 5
adjuvari sentiebat, ut interdum negaret, Poëtas eos, qui se
totos ad Graecorum imitationem contulissent, nominatim
p. 46 Proper|tium et Horatium, Graece imperitis valde placere
posse. Adeo multa, quae venustissima et exquisitissima sint, 6
eorum sensum intelligentiamque fallere. Omnibus igitur 7
modis bene a majoribus constitutam rationem, qua utriusque
linguae studium conjungeretur, tuebatur, ab eaque non se-
mel descitum esse vehementer dolebat. Sub ipsa Academiae 8

29, 3 eos, qui] Muret. *var. lect.* 2, 20

28, 8 quae...videatur: q. per barbaras gentes i. v.
29, 4 reperias: reperire possis, *R* || **29, 5** sese: se | sic: ita, *R* || **29, 7** tuebatur: *transp. ante* bene | vehementer: *deest*

incunabula Leidae bonas literas docuit Justus Lipsius, perfe-
9 ctus literis Latinis, Graecarum mediocriter peritus. Is dicere
ausus est, Graecas literas homini erudito decoras esse, ne-
10 cessarias non item. Quod stultissimum dictum Isaaco etiam
Casaubono (*), quo non fuit lenioris naturae Criticus, vehe-
11 menter bilem | movit. Sed bonum factum, quod tam pernicio- p. 47
12 sa literis opinio nullas radices egit. Mox enim tanquam coelo
missus Josephus Scaliger, cui Batavi prope omnem rectum
ingenii cultum, quem ex eo tempore ceperint, si grati esse
velint, acceptum referre debent, Scaliger igitur cum ceteras
ingenuas artes, tum Graecas literas, earumque cum Latinis
13 conjunctionem, in his regionibus fundavit. Scaligerana di-
sciplina per Grotios, Heinsios, Gronovios, Graevios, et alios
14 usque ad patrum nostrorum memoriam propagata est. Tum
rursus plerique literatores, Graecis vel neglectis, vel levi-
ter delibatis, in unis scriptoribus Latinis habitare coeperunt.
15 Altero igitur Scaligero opus erat, qui Musas Graecas fugam
parantes sisteret, atque iterum cum Latinis artissimo foedere
16 conso|ciaret. Is fuit Hemsterhusius, quo bonarum literarum p. 48
tutelam suscipiente, brevi tanta rerum commutatio facta est,
ut Athenae in Bataviam commigrasse viderentur, nec tamen
quicquam de summo Latinarum literarum studio remittere-
tur.

(*) Vide Casauboni Epistol. 291. et 294. et Lipsii Epist. 356. in Syllog. Burm. T. I. p. 376.

29, 8 perfectus...peritus: Latinae linguae inprimis peritus, Graece vix mediocriter doctus

29, 12 Mox enim: Nam mox | rectum: *deest* | ceperint: ceperunt || **29, 14** in...habitare: unos scriptores Latinos colere et exornare || **29, 15** igitur: ergo, *R*

30. Sed Latine quam doctus fuerit Hemsterhusius, etiam scribendi genus declarat, purum, emendatum, luminibus frequens, bene vinctum, inprimisque proprietatis studio et verborum delectu commendandum. Una orationi facilitas deest, 2
non comparanda illa, nisi saepe multumque scribendo: cujus rei facultatem raro dabat Graecarum literarum Professio. In juvene, velut in laetis herbis, se profundebat luxuries quaedam, quam postea ratio et anni depaverunt.

p. 49 **31.** Ha|ctenus virum egregium vidimus Graeciae Latiique monumenta ita tractantem, ut nunquam illa de manibus deponeret. Quo studio quantas eruditionis opes sibi compararit, 2
supervacuum sit dicere. Eas cum primum in animadversioni- 3
bus ad Lucianum protulisset, homines eruditos in stuporem et admirationem rapuit, expressitque omnibus confessionem hanc, ut dicerent, nihil simile ullam aetatem in hoc genere vidisse: magnam quidem copiam in Salmasii libris esse; sed ibi temere sacco fundi, hic omnia cum acerbo delectu, prope in Mathematicorum modum, explicari.

32. Atque his cum ingenii, tum eruditionis fundamentis, tam firmis, tam alte positis, tandem Hemsterhusius verae et le-
p. 50 gitimae Critices velut aedificium super|struxit. Sed critica 2
disciplina quomodo usus sit, non alienum fuerit, eruditae juventuti, quae ejus vestigia persequi studeat, paucis exponere.

31, 2 quantas: quam immensas
32, 2 eruditae...studeat: in eorum gratiam, qui ejus vestigia persequenda putent

33. Cum scriptori sive Graeco, sive Latino crisin suam impertire constituisset, primum justam cum eo familiaritatem contrahebat, hoc est, cum res ipsas, tum verba, similibus locis inter se comparatis, quanta maxima fieri poterat diligentia, cognoscebat, recte judicans, sui quemque scriptorem optimum interpretem esse, et, qui non saepius totum scriptorem uno tenore legisset, eum in emendando explicandoque tur-
2 pissime labi. Tali notitia contracta, omnia ad certam rerum, sermonisque normam exigebat, difficilis, suspicax, semper verens, ne quid sibi fallaciae vel a librario, | vel ab interpo- p. 51
3 latore strueretur. Tametsi quis poterat fallere illum sensum et natura sagacissimum, et multo literarum rerumque usu
4 callidissimum? Tenebrio nobili scriptori foetum suum sub-
5 jecerat? Statim fraudem certis vestigiis tenebat. Versificator magnorum Poëtarum versibus furtim interposuerat suos?
6 Spurios obelo configebat. Librarius lectionem corruperat, vel sciolus corruptam fucarat? In promtu erant omnes veri indagandi viae.

34. Sed, quamvis summam ingenii fiduciam habere potuisset, tamen Codicum MSS. fide inprimis nitebatur, et, quod hujus disciplinae expertibus mirum videatur, ex eorum vel contaminatissima scriptura pulcerrimas lectiones eliciebat.
2 Nosse modos permutandorum in libris pri|scis verborum, p. 52
utile putabat: posse enim tardiora ingenia talibus adminiculis sublevari: sed nimiam in his diligentiam contemnebat, docens hoc etiam argumento, parum inde utilitatis redire, quod, ut quisque plurimum operae in librariorum aberrationibus notandis posuisset, iisque margines librorum opplevisset, ita

33, 1 turpissime labi: turpiter errare || **33, 2** rerum: *post* r. *deest comma*

nullam magnopere Critices laudem tulisset. Vero Critico vim 3
ipsius sententiae, et sermonis proprietatem bene perspectam,
facile id, quod res postulet, suppeditare. Hic etiam locum 4
habere illud Asinii Pollionis: *Male eveniat verbis, nisi rem*
sequantur: vel illud Horatii, ex Asiniano expressum:

Verbaque provisam rem non invita sequentur.

p. 53 **35.** Sed | duos inprimis scopulos, multorum naufragiis infa-
mes, et ipse fugiebat, et alios, ut fugerent, monebat, temeri-
tatem et superstitionem. Furorem judicabat, quod non intel- 2
ligas, statim urere et secare; amentiam, aegri capitis somnia
in contextum invehere, abolita veterum librorum scriptura.
Nam, si hoc modo grassari liceret, brevi futurum, ut cala- 3
mitas, quam Gothi et Vandali bonis libris importassent, prae
hac levis et tolerabilis videatur. Iccirco in locis desperatis, 4
ubi nulla ratio esset difficultatis expediendae, medicinam ab
integrioribus libris exspectandam, et omnino nihil in contex-
tu, nisi vetustarum membranarum auctoritate, movendum
censebat, ne Bentlejo quidem veniam dans licentiae, quam
sibi sumsit in Manilio recensendo.

p. 54 **36.** At | vero, qui nullum audaciae locum daret, non minus
repudiabat anilem religionem, quae se imperitis modestiae
nomine commendare audet, et semper vulgatae, quamvis fu-

34, 4 Male] Male hercle eveniat verbis, nisi rem sequantur Hor. Schol. Cruq. p. 633a cf. Porph. Hor. *ars* 311 | Verbaque] Hor. *ars* 311

34, 2 tulisset: invenisset
34, 3 proprietatem bene perspectam: genium b. perspectum
35, 1 alios, ut fugerent, monebat: a. fugere m. || **35, 3** Vandali: Saraceni || **35, 4** Iccirco: Quamobrem *cf. 13, 2; 44, 1; 48, 2* | sumsit: *transp. post* recensendo
36, 1 daret: dabat

2 tilis et absurdae, lectionis patrocinium profitetur. Sed quae,
malum! est lectio, quam tantopere jactant, vulgata? Num ex
vetustis et spectatae fidei libris profecta? Num certis emen-
3 dandi legibus constituta? Minime. Illa est (*), quam in suo
quisque libro reperit: quae, ut aliquando veteres et bonos
Codices auctores habeat, saepius tamen e libris vitiosis et in-
terpolatis, immo ex Editorum conjecturis, fluxit. Adeo, quid
defendant, non intelligunt homines inepti.

(*) Vide Cl. Ernestum Praef. ad Tacitum.

37. Sunt | alii, faciliores illi quidem in lectionibus, quae e p. 55
membranis ducantur, admittendis, sed iidem in Criticorum
2 emendationibus probandis difficiles et duri. Qui cum, peri-
culo facto, senserint, se non esse eos, qui in critica ratione
excellere possint, in eam partem deferuntur, ut omnium lo-
3 corum, qui ingenio tententur, se vindices ferant. Ac temera-
rios quidem confidentium ingeniorum impetus refutari, vete-
rumque scriptorum monimenta sarta tecta conservari, quis,
4 qui bonas literas amet, non vehementer gaudeat? Verum in
hoc tam salutari instituto frequentius obtrectatio, quam ae-
5 quitas et veri studium, versatur. Nec obscurae sunt talis ini-
quitatis caussae. Nam, ut sumus homines, quanto praestabi-
lior et magis expeten|da ingenii laus est, tanto impensius ei p. 56
6 invidemus. Illi igitur, cum facile sentiant, sese, si laus omnis
ingenii felicitati tribuatur, jacere, et vix honestos esse posse,
statim se parant ad Criticorum inventa ratiunculis quibusdam

36, 3 Ernestum: Ernesti, *R*
37, 2 cum...senserint: ubi periculo faciundo deprehenderunt | omnium locorum, qui: o., quae || **37, 3** vehementer gaudeat: g. vehementerque laetetur || **37, 5** impensius: vehementius || **37, 6** sese: se | ingenii felicitati: f. i.

convellenda, moliuntur, sudant, misere se torquent, ut loco
depravato potius qualemcunque sensum affingant, quam fe-
lix in vero reperiendo ingenium laudent. Ex qua obloquendi 7
libidine, incredibile dictu est, quot quam durae et contortae
vitiosorum locorum interpretationes manarint; si interpreta-
tiones dicendae sunt, quae scriptorem nescio quas ineptias
dicere cogant. Tales vindicias, tantum aberat, ut Hemsterhu- 8
sius probaret, ut illis doctam aliorum audaciam praeferret.
p. 57 Sed longe optimum | et tutissimum censebat, medium sequi, 9
quod tum a temeritate, tum a superstitione esset sejunctum.

38. Etsi vero vir magnus, usu sensuque edoctus, praeclare
sciebat, Icaris non esse aptandas alas, hoc est, juvenes non
temere ad Criticam adducendos esse, tamen sagacioris in-
dolis adolescentes mature hujus artis veluti gustu quodam
imbuebat. Quorum vires, ut erat acer et perspicax ingenio- 2
rum existimator, ante sic explorabat, primum, ut eos juberet
cogitate meditateque legere illustrem aliquem veteris scri-
ptoris locum, v. c. Livianam praefationem, vix imitanda arte
conscriptam, et post, quid in tali loco maxime animum pepu-
lisset, quid maxime placuisset, sibi referre. Tum, ubi linguae 3
p. 58 scientiam et pulcri sensum sibi | probassent, in scriptore, ad
talis aetatis captum accommodato, locum demonstrabat, qui
vitium haberet nemini animadversum, idque investigare ju-
bebat. Reperta corruptela, quam reperire interdum difficilius 4
est, quam corruptis mederi, praesertim ubi mendosa scriptura
tolerabilem, nec a re abhorrentem sensum efficiat; sed reper-
ta corruptela, lene et blandum ab ingenio remedium postula-
bat. In quo ut eos, qui nullum dum Critices usum haberent, 5

37, 6 reperiendo: inveniendo || **37, 7** cogant: cogunt || **37, 8** Tales...probaret: Talibus vindiciis H. ita offendebatur | illis: i. etiam, *R*

38, 2 pepulisset: affecisset, *R* || **38, 4** nec a re: et a re non | efficiat; sed reperta corruptela: e., r., inquam, c.

sublevaret, ipse interdum vias quasdam, quae ferre ad verum
6 inveniendum possent, indicabat. Si rem acu tetigisses, can-
dide plaudebat sollertiae tuae, et acerrimum laudis stimulum
adhibebat: sin minus, suam ipse emendationem promebat, ut
7 quaerendi et conjectandi finis fieret. Hac ratione usurpanda vir
summus | non solum discipulis suis facultatem dabat Critices p. 59
cognoscendae, sed eosdem etiam consuefaciebat in legendo
judicii severitatem adhibere, et semper animum, quid intel-
8 ligat, quid minus, interrogare. Et miramur, ex ejus disciplina
plures acutioresque Criticos, quam e cujusquam ante illum,
9 prodiisse? Nolim singulos ambitiose commemorare. Facile,
qui sint, velut propria quadam nota, intelligendi et judicandi
10 subtilitate cognoscuntur. Unum tamen silentio praeterire non
possum, germanum inprimis Hemsterhusii discipulum, L. C.
11 Valckenarium. Hic enim, quam a magistro accepit discipli-
nam, ante Franequerae, nunc Leidae, ita tuetur et propagat
ingeniis feliciter formandis, ut Hemsterhusio de vita sublato,
nunquam defuturi sint, qui literas Hemsterhusiana ra|tione p. 60
12 colant. Hic utriusque linguae analogiam, quam vir immorta-
lis impertiit quidem discipulis, sed literis mandare neglexit,
ita quasi per manus tradit aliis, ut, etiam si nemo illam literis
prodat, tamen ad seram posteritatem perventura videatur.

39. Quemadmodum vero aliis disciplina, sic aliis profuit sa-
2 lubri consilio suppeditando. Libenter et ingenue fateri sole-
bat vir summus, P. Wesselingius, hunc sibi studiorum recte
3 instituendorum auctorem fuisse. Is Hemsterhusio collega da-
tus, non prius Franequeram, quam in intimam ejus amicitiam
venit: quae ex illo tempore tam sancte et constanter culta
4 est, vix ut aliud par amicorum conjunctius vixerit. Erat jam
tum in Wesselingio magna et incredibili studio parta | doctri- p. 61
5 nae copia, sed aversus a critica ratione animus. Verum cum
Hemsterhusius ei crebris sermonibus demonstrasset, nullam
eruditionem, quamvis variam et copiosam, esse veram et ac-
curatam sine critica disciplina posse, totam studiorum rati-

onem commutavit, et post illa ipsa arte, quam ante oderat, nomen suum immortalitati commendavit.

40. Paullo ante de ea Critices parte, quae in depravatis corrigendis versatur, quantum satis est, disputavimus. Sed 2
ejusdem etiam artis est, veterum scriptorum obscuros sensus aperire: in quo, praeter vim judicandi, maxime cernitur
illa nullis circumscripta terminis eruditio. In hac autem in- 3
terpretandi ratione, quanquam alio modo, non minus vulgo,
p. 62 quam in illa emendandi, peccatur. Saepe | et Hemsterhusii et 4
aliorum querelas audivimus, cum dicerent, scriptorem, quem quis interpretum enarrandum suscepisset, onerari iis, quae ad quemvis alium scriptorem scribi possent, explicari, quae nemo sibi explicari velit, in difficilioribus destitui lectores, res et sententias negligi, nihil nisi loquendi formulas enarrari, et ne illarum quidem notiones ad normam, quam perfectus Criticus, J. F. Gronovius dedisset, distincte et enucleate tradi,
sed temere misceri et confundi. Hemsterhusius vero ipsum 5
scriptoris argumentum amplexus, obscuriorum locorum tenebras modo ex historia et antiquitatis memoria, modo ex temporum ratione, modo ex interiore philosophia, modo ex aliis artibus dispellebat: fontes, unde quidque haustum esset,
p. 63 locos aliorum auctorum, | quos scriptor, quem tractaret, vel imitando expressisset, vel in transitu respexisset, demonstrabat: exquisitior verbi aut formulae vis si enarranda esset, non ille diversarum significationum, ut ita dicam, confinia confundebat, sed tenuissima et aliorum sensum fugientia discrimina tam perspicue accurateque definiebat, ut in his etiam geometricam elegantiam facile cognosceres.

40, 1 de ea...disputavimus: quantum satis est, diximus de ea C. p., q. in d. c. versatur || **40, 2** circumscripta terminis: t. c. || **40, 3** autem: vero || **40, 4** scriptorem: auctorem | scriptorem: auctorem, *R* || **40, 5** tenuissima: tenuia | perspicue accurateque: perspicua et certa ratione

41. Animadversiones, quas scripsit, habent beatam quandam
2 et felicem rerum ubertatem. Nec tamen quicquam in illis ali-
eni est, vel longius arcessiti. Omnia et apte et suo loco di-
cuntur; ut mirari subeat, tam longas animadversiones scribi
3 potuisse. Sed talis copia facilis erat ei, qui omnes interiores
4 Graeciae Latiique recessus teneret. Ne multa: habent | ejus p. 64
commentarii in Aristophanem, Lucianum, Xenophontem
Ephesium, Hesychium, Thomam Atticistam, alios, veris-
simam bene interpretandi disciplinam, qua non extat exem-
5 plum perfectius. Quo vehementius et justius dolemus, Coam
Venerem, Lucianum dico, ab eo non esse absolutam, omni-
noque pauciora, quam exspectare par erat, ex tam perenni et
inexhausto doctrinae fonte ad communem utilitatem perma-
nasse.

42. Hujus rei quae caussae fuerint, cum saepenumero quaeri
2 soleat, videor mihi reperisse has duas. Primum vir summus
tanto legendi meditandique studio tenebatur, vix ut inde avel-
li posset, et ad ea, quae per nimis multa, ut nobis quidem vi-
detur, adversariorum volumina spar|serat, digerenda traduci. p. 65
3 Ne ipse quidem diffitebatur, se ad labores, praesertim jussos,
quibus sibi liquida illa meditandi voluptas eriperetur, paulo
4 esse tardiorem. Deinde cum nihil, nisi quod omnibus nume-
ris expletum esset, a se exire vellet, majorem posteritatis,
quam aetatis suae, ducens rationem, lapsus est, ut fere solent
excellentissimi quique artifices, in quandam calumniam sui,
ut, quantumcunque adhibuisset curae et studii, tamen nihil

41, 1 quas scripsit: ejus: *commata quae* q. s. *includunt desunt R* || **41, 5** ex tam: e

42, 1 cum...reperisse: saepe numero quaeri solet. Equidem mihi videor reperisse: cum *deest R* || **42, 4** majorem posteritatis, quam aetatis suae, ducens rationem: m. habens p., q. praesentis a., r.

satis putaret. Ita, quod Plinius de Protogene, pictore, dicit, *in* 5
summa artis intentione minor erat fertilitas. Huc accedebat, 6
quod, quamcunque rem tractandam sumsisset, eam ita ex-
cutere, et cum pulvisculo exhaurire studeret, ut, qui posthac
p. 66 idem agere institueret, omnem sibi | materiam praereptam
fateretur. Quibus de caussis memoriae suae, fidissimo cete- 7
roquin omnium, quae semel legisset, audivissetve, custodi,
irasci solebat, si vel leve quiddam, quod eodem pertineret,
sibi post editum librum suppeditaret.

43. Fuerunt, quibus in Luciano ornando nimis cunctatus
videretur: a quibus petimus et quaesumus, ut ejus cuncta-
tionem comparent cum alterius, qui post ad eundem scri-
ptorem edendum accedere ausus est, festinatione. Reperient 2
profecto, illum cunctando rem restituisse, hunc festinando
perdidisse.

44. Ille autem tot vigiliarum et tot annorum fructus si mi-
p. 67 nus publice apparuit, non | tamen iccirco vel exiguus esse,
vel periisse existimandus est. Nam vix ullus sive Graecus 2
sive Latinus scriptor est, in cujus margine non tales emen-
dationes, quales a principe Criticorum proficisci par erat,
notarit. Pleni sunt castigationum, ut paucorum recensione 3
defungar, Aristophanes, Oratores Attici, Theocritus, Apollo-
nius Rhodius, Harpocration: pleni ex poëtis Latinis, Proper-
tius, Manilius, Valerius Flaccus. Hinc igitur praesidia, hinc 4
ornamenta editionibus a se curandis petant Critices studiosi.

42, 5 in summa] Plin. *nat.* 35, 101

42, 6 studeret: studebat | fateretur: inveniret || **42, 7** Quibus de caussis: Quamobrem

43, 1 alterius...ausus est: aliorum...ausi sunt || **43, 2** hunc: hos, *R*

44, 1 iccirco: idcirco, *R cf. 13, 2; 35, 4; 48, 2* || **44, 2** par erat: debebant || **44, 3** paucorum recensione defungar: paucos tantum nominem

5 Neque verendum est, ne talis thesaurus in dominos literarum
6 rudes incidat, aut dissipatus pereat. Adhuc illum integrum
servat Franciscus Hemsterhusius, unus ex tribus filiis super-
stes, paterni ingenii, animi, et oris imago, qui phi|losophiam p. 68
et mathematicas artes cum antiquitatis eruditae scientia ita
conjunxit, ut, qua laude magis excellat, difficile sit existi-
7 mare. Sed idem inusitata liberalitate totum illum thesaurum
Bibliothecae publicae Leidensi, post fata sua, donare con-
stituit, jam nunc fidem suam per me omnibus ita astringens,
ut haec publica voluntatis declaratio testamenti vim habere
8 possit. Sic facere decebat filium, qui nobis patrem cum aliis
virtutibus, tum animi magnitudine reddit.

45. Satis multa de Hemsterhusii ingenio et doctrina diximus.
Nunc animum contemplemur, utrique facultati vel parem,
2 vel superiorem. Nec alienum est, qui Critici nostri animus
et mores fuerint, quae|rere, praesertim cum de Criticorum p. 69
moribus ea inveteraverit opinio, ut nullum eruditorum ge-
nus ferocius, truculentius, magisque contentiosum habeatur.
3 Equidem negare non possum, tales et olim fuisse, et fortasse
4 etiam nunc esse. Addo etiam, ridiculas istorum pugnas de
verbis et parvi momenti rebus Criticam non leviter infamasse.
5 Veruntamen quis tam iniquus judex est, ut hominum vitium
6 ad artis contemtionem trahat? Nisi vero Jurisprudentia con-
temnenda est, quod inter Jurisconsultos rabulae, aut Medici-
7 na, quod inter Medicos circulatores reperiuntur. Nolim hujus
opinionis levitatem cum pari conjunctam iniquitate, pluribus

44, 6 antiquitatis eruditae: e. a.

45, 3 fortasse: forte, *R* || **45, 5** contemtionem: contemtum || **45, 6** contemnenda est: contemni debet || **45, 7** cum...inquitate, pluribus: et iniquitatem pluribus: *post* iniquitate *comma deest R*

verbis refellere. Sunt Hemsterhusii mores optima Criticorum 8
p. 70 apologia. Cujus enim fa|mam et existimationem ille unquam
scriptis suis laesit? Cujus dissensionem, in tanto doctrinae
fastigio, non facile ac leniter tulit? Ne tum quidem, cum res 9
et locus postularent, superbiam maximis meritis quaesitam
sumsit. Quid? tantum abfuit, ut aliorum errores exagitaret, ut
stultos etiam patientius ferret, quam necesse videretur. Erat 10
Theologus, qui saepe in circulis, ipso praesente, Pindaros,
Sophocles et Demosthenes, quos nunquam legerat, loquere-
tur, eosque velut in lance positos modo tolleret judicio suo,
modo deprimeret, omninoque, ut in Latinorum proverbio
est, spectante Roscio, gestum in scena ageret. Cum Joannes 11
Albertus, et ceteri, qui aderant, intentis in Hemsterhusium
p. 71 oculis exspectarent, ut hominis vanitatem et impu|dentiam
comprimeret, ille ne verbum quidem. Cur enim, dicebat, 12
hunc minus patiar ingenio suo frui, quam alios, coram me et
Schultensio, in pari inscitia, de pulpitis jactantes Graecarum
et Orientalium scientiam literarum?

46. Sed non est, quod magnopere miremur aut aliorum in-
tolerabilem fastum et superbiam, aut hujus amabilem hu-
manitatem. Illi enim ex his studiis nullum, nisi eruditionis, 2
fructum petunt: cujus vis quae potest esse in animum et mo-
res? Hic non unam eruditionem, sed inprimis vitae et morum 3
elegantiam, omninoque veram sapientiam inde sibi hauri-

45, 10 Roscio] Cic. *de orat.* 2, 233

45, 8 dissensionem: dissensum || **45, 9** sumsit: sumebat | abfuit: aberat || **45, 10** Theologus: *deest, R* || **45, 10-11** deprimeret...ceteri: deprimeret. Cum ceteri || **45, 11** Hemsterhusium: eum | et impudentiam: *desunt* || **45, 12** alios, coram: concionatores sacros, qui coram: alios, qui coram *R* | de pulpitis jactantes: jactant

46, 2 Illi enim: Nam illi

4 endam ducebat. Ac morum quidem venustas non solum per
ejus libros fusa est, | sed etiam in sermonibus, omnibusque p. 72
vitae actionibus ita lucebat, ut non tam sibi et Musis vixisse,
quam inter fortunatos beatosque homines aetatem egisse vi-
5 deretur. Sermo familiaris etsi tam accuratus et eruditus erat,
ut meditatum diceres, tamen nihil habebat affectationis mo-
6 lestae. Immo haec gravitas temperabatur incredibili humani-
7 tatis festivitatisque condimento. Nam et ipse naturae vi ab-
undabat sale atque urbanitate, et praeterea omnem leporum
et facetiarum florem ex antiquis et novis scriptoribus libarat.
8 Itaque vix alium ex eruditorum ordine vidimus, cujus con-
9 suetudo a principibus etiam viris impensius expeteretur. Non
habet patria proceres illustriores, prudentiores, et bonis arti-
bus ad omnem humanitatem magis | excultos, quam fratres, p. 73
10 Guilielmum et Carolum Bentickios. Atqui illi fateri et prae
se ferre non dubitabant, se nunquam, nisi meliores aliqua
parte et doctiores, ab Hemsterhusio discessisse. Ac nescio,
majorine gloriae sit Hemsterhusio, Bentinckiis placuisse, an
Bentinckiis, Hemsterhusii virtutes intellexisse.

47. Animus ejus erat, qualem esse oportebat tot sapientum
praeceptis conformatum, unius verae et solidae virtutis ad-
2 mirator, contemtor rerum fluxarum et humilium. Roboris
quantum in eo fuerit, hoc documento cognoscere licet. Ve-
nerant ad eum Franequeram nobilissimi e primaria gente
3 Wassenaria hospites, biduum hilare sumturi. Cum omnes
ac|cubuissent, animis ad laetitiam remissis, ecce, literis fit p. 74
certior, filium summae spei, Jacobum, qui sibi decus ex mi-

46, 4 beatosque: et beatos, *R* || **46, 7** naturae vi abundabat sale atque urbanitate: s. atque u. a. || **46, 8** impensius: vehementius

47, 1 qualem esse oportebat: qualis e. debebat: qualem e. debebat *R* | conformatum: conformatus

litia navali petebat, procul a patria morte immatura periisse.
Quid ille? Vultu nihil mutato seponit literas, simulat hilarita- 4
tem, acerbissimumque dolorem per biduum pectore premit,
quod jucunditatem, cui se hospites dederant, muliebri et nihil
profutura ejulatione contaminari nolebat. Tali constantia ger- 5
manus ille Socraticae disciplinae alumnus, Xenophon, nun-
tiata inter sacrificandum filii Grylli morte, luctum distulit,
dum solemne sacrificium peregisset.

48. Ostentationem et inanem pompam oderat cum in reli-
qua vita, tum in docendo; ut exteri, qui ad ejus lectiones
p. 75 venis|sent, vix crederent, hunc esse illum Hemsterhusium,
de quo tot ac tanta praedicari audivissent. Famae et magnae 2
de se opinionis prope negligens erat, minime omnium curans
plausum vulgi, cui propterea paene ignotus vixit. At quo mi- 3
nus gloriam venabatur, eo magis ad eum sponte veniebat.
Quis enim nescit, omnes omnium gentium eruditos una voce,
una sententia regnum in literis ad ipsum detulisse?

49. Prudentia, dubito, an unquam major et praestantior fuerit
in ullo homine erudito. Credebat Epicharmo, nervos et artus
prudentiae esse, non temere credere, tenebatque, si quis ali-
us, artem difficillimam tacendi suo tempore, et loquendi. In 2
p. 76 consilio capiendo cautus, | consideratus, et, si quaeris, len-
tus: quippe omnes in utramque partem rationes videbat, et
magno judicio ponderabat: sed idem, ubi semel quid decre-

47, 5] e.g. Plut. *consol. ad Apoll.* 118f
49, 1 Epicharmo] Q. Cic. *pet.* 39; 23 B 13 DK

47, 3 morte immatura: i. m., *R*
47, 4 jucunditatem, cui se hospites dederant, muliebri: hospitum j. m. || **47, 5** nuntiata: nunciata, *R*
48, 2 minime: et m. | curans plausum: curabat laudem | propterea: idcirco, *R (adscripto etiam in margine* idcirco*) cf. 13, 2; 35, 4; 44, 1* || **48, 3** At: Sed | veniebat: confluebat

3 visset, constans et firmus. Alienus a suspicionibus: sed idem
latebrarum, quae in animis hominum sint, sagacissimus ex-
plorator.

50. Sed prudentia, quae vitam privatam attingit, si in eo sum-
2 ma et singularis fuit, forsitan minus mirum videatur. Unde
vero ille, qui nullam reipublicae partem attigisset, tantam
3 hauserat rerum civilium scientiam? Nempe cum eam non
experiundo sibi comparare posset, usus et experientiae vi-
cariam adscivit philosophiam, inprimisque omnis priscae
4 et recentioris aetatis historiam. Ex qua vir|tute Academia p. 77
5 Batava uberrimum fructum tulit. Nactus enim amplissimum
theatrum, in quo civilis illa prudentia spectaretur, foedera-
torum Belgarum historiam nova et inusitata ratione tradere
6 coepit. Indagabat veras caussas, ex quibus res gestae pen-
derent, remotis simulationum involucris, quibus tegerentur;
consilia principum et populorum cur bene, cur secus ceci-
dissent, explicabat; quid expetendum, quid fugiendum esset,
demonstrabat; efficiebatque adeo, ut disciplina sua pruden-
7 tiae civilis magistra et esset et haberetur. Inprimis heroum
Batavorum ingenia et mores tanto artificio pingebat, ut non
literarum Professorem, sed Polybium aut Tacitum cathedrae
impositum dixisses.

51. Tali | ingenio, doctrina et sapientia fuit Hemsterhusius, p. 78
cujus similem Criticum nos haud vidimus; posteri ut videant,
bonarum literarum caussa vehementer optamus.

FINIS.

49, 3 sint: sunt, *R*

50, 1 forsitan: fortasse, *R* || **50, 5** spectaretur: spectari posset || **50, 6** tegerentur...efficiebatque: *commata loco semicolorum* || **50, 7** dixisses: putasses, *R*

51 vidimus: *post* v. *loco semicoli comma, R*

APPENDIX
ET
INDEX NOMINUM

APPENDIX

Ludovici Caspari Valckenarii observationes MSS.
ad Elogium Tiberii Hemsterhusii

L.c.v. obs. ad D.R. elogium T.H. editio Prima p. 17 sqq
P. 17 non C ... cúlpa] Quinimo illorum culpa fuit; cur enim istis, quos designas, aures praebuerunt? ut ut vera sunt quae narras, quod pace Tua dictum sit, nollem tam aperte narrari res oblivioni potius tradendas. Erit aliquando tempus, ni vanus sum augur, quo Tutemet ista talia, quae sanguine iúnctis accident acerbissima, scripta nolis. H . . . . filio et nepotibus accidet ista narratio etiam permolesta.
Quae subjicis – sed haec latere meliús est etc.: quid tandem sibi volúnt? poteratne ea res clarius in lucem proferri?
P.18 Talis stultitia in philosophos – cadere poterat] qualis stultitia? út humaniores literas abiicerent? sed ab angustis dicis compendiis profectos.
Ibid. Berglerus – veteris philosophiae scientia – excellens] quo in libro B. scientiam istam patefecit?
21 – 22 – si quis – per invidiam allatraret] Nonnullis eum etiam in finem ~~hunc~~ libellum scripsisse videberis, út haberes occasionem ~~B. deprimendi~~ B. deprimendi.
P. 24 prope tota facta est disciplina verborum.] an talis evaderet nostra disciplina absque Mathematicis & Philosophis?
Ibid. – literatores de – contemtú e cathedris declamarúnt.] . . . . .
P. 26 quin suaviter rideret recentiores Poetarum interpretes] . . . . .
P. 29 laudato magis, quam lecto] Nihil veriús arbitror.

L.c.: *i .e. Ludovici Caspari Valckenarii observationes ad Davidis Ruhnkenii etc.* || P. 17: *v. 14, 4* || H....: *i. e. Hemsterhusii* || sed haec: *v. 14, 6* || P. 18: *v. 14, 9* || Ibid.: *v. 14, 11* || 21 – 22: *v. 15, 3* || ~~B. deprimendi: vindictam~~*? superscr.* || P. 24: *v. 19, 5* || Ibid.: *v. 19, 6* || P. 26: *v. 21, 2* || P. 29: *v. 24, 4*

INDEX NOMINUM

Academia Batava 50, 4; Groningana 12; 14, 1; Leidensis 14, 2; 29, 8
Aeolica lingua 28, 8
Albertus Joannes 45, 11
Amstelodamum (urbs) 11, 1; 14, 7, 10, 15
Apollonius Rhodius 44, 3
Aristarchus 14, 18
Aristoteles 22, 2 ib. 8
Aristophanes 14, 13; 41, 4; 44, 3
Asinius Pollio 34, 4
Athenae 29, 16
Attici oratores 44, 3
Atticista v. Thomas
Batava Academia v. Academia
Batavi 29, 12; 50, 7
Batavia 29, 16
Belgae foederati 50, 5
Bentinckius Carolus 46, 9 sq.
Bentinckius Guilielmus 46, 9 sq.
Bentlejus Richardus 14, 18-20; 15, 1-3; 35, 4
Berglerus Stephanus 14, 11-13
Bernoullius Joannes 13, 2-5
Beza 5, 3
Britannia 14, 18
Broukhusius Janus 14, 10 ib. 12 sq.
Burmannus P. (Senior) 6, 11; 29, 10; (significatur) 14, 4
Casaubonus Isaacus 26, 5; 29, 10
Celsus 14, 26
Coa Venus v. Venus
Comici 14, 19; 15, 2
Crates Mallotes 8, 3 sq.
Cujacius 5, 3
Democritus 6, 6
Demosthenes 45, 10
Dionysius Halicarnassensis 17, 5
Dorvillius 7, 5
Epicharmus 49, 1
Epicurus 22, 2
Erasmus 5, 3
Ernestus (Ioannes Augustus) 36, 3
Eusebius 24, 4
Flaccus v. Valerius
Franequera (urbs) 11, 1; 38, 11; 39, 3; 47, 2
Gothi 35, 3
Graeca antiquitas 6, 10; 25, 1; forma 29, 2; lingua 27, 1, 5; 28, 3-5, 7; 29, 1; mater 28, 8; origo 28, 8
Graeca (pl.) 27, 4; 29, 5
Graecae literae 14, 3; 14, 11, 21; 15, 2; 28, 1; 29, 8 sq., 12; 30, 2; 45, 12; Musae v. Musae
Graeci 6, 5; 29, 5
Graeci fontes 6, 10; 29, 2; poetae 21, 1; scriptores 29, 14; v. Comici
Graecia 31, 1; 41, 3
Graecus scriptor 14, 22; 33, 1; 44, 2; sermo 29, 3
Graevius 14, 16; 29, 13
Groninga (urbs) 11, 1
Groningana Academia v. Academia
Gronovius Jacobus 14, 3
Gronovius J. F. 29, 13; 40, 4
Grotius 29, 13
Gryllus (Xenophontis filius) 47, 5

Harpocration 44, 3
Havercampus 14, 5
Heinsius N. 6, 11; 29, 13
Hemsterhusius Franciscus (pater Tiberii) 11, 1
Hemsterhusius Franciscus (filius Tiberii) 14, 19; 44, 6-8
Hemsterhusius Jacobus (filius Tiberii) 47, 3-5
Hemsterhusius Tiberius passim
Hesychius 41, 4
Hippocrates 14, 26
Homerus 16
Horatius 29, 5 sq.; 34, 4
Isocrates 13, 1 sq.
Kusterus Ludolphus 14, 11-13
Latina lingua 27, 1; 28, 3-5, 7 sq.
Latina (pl.) 29, 5
Latinae literae 28, 2; 29, 8, 12, 16; Musae v. Musae
Latini 6, 5; 45, 10
Latini poetae 6, 11 (bis); 14, 10; 21, 1; scriptores 29, 1, 14
Latinus scriptor 33, 1; 44, 2
Latium 31, 1; 41, 3
Lederlinus Johannes Henricus (significatur) 14, 15
Leibnitius 22, 8
Leida (urbs) 11, 1; 14, 1 sq.; 14, 7; 29, 8; 38, 11
Leidensis Academia v. Academia; Bibliotheca publica 44, 7
Lipsius Justus 29, 8-10
Livius 38, 2
Lockius 22, 8
Lucianus 31, 3; 41, 4 sq.; 43
Lyceum 22, 2
Manilius 35, 4; 44, 3
Meursius Jo. 6, 10
Muretus M. A. 29, 3
Musae 14, 14; 29, 15; 46, 4
Orientales linguae 27, 5; literae 45, 12
Orientalia 27, 4
Orville d' v. Dorvillius
Parmenides Platonis 22, 5
Patres SS. 24, 6
Perizonius Jacobus 14, 1
Pindarus 45, 10
Plato 13, 1; 22, 2 ib. 5-8
Plinius (Maior) 42, 5
Plutarchus 17, 5
Pollio v. Asinius
Pollux Julius 14, 15-19
Polybius 17, 5; 24, 6; 50, 7
Propertius 14, 13; 44, 3
Protogenes 42, 5
Pythagoras 22, 2
Reitzius Ioannes Fredericus (significatur) 43
Romana antiquitas 25, 1
Roscius 45, 10
Salmasius 28, 6; 31, 3
Saraceni (app. crit.) 35, 3
Scaliger Josephus 24, 4 sq.; 28, 6; 29, 12 sq. ib. 15
Schultensius Albertus 27, 5; 45, 12
Sextus Empiricus 8, 3
Socrates 13, 1; 47, 5
Sophocles 45, 10
Spanhemius Ez. 6, 10
Tacitus 36, 3; 50, 7
Theocritus 44, 3
theologus (quidam) 45, 10
Thomas Atticista 41, 4
Thucydides 17, 5
Timaeus 17, 2
Valerius Flaccus 44, 3
Valckenarius L. C. 38, 10-12
Vandali 35, 3
Varro 28, 5

Venus 41, 5
Wassenarii 47, 2-4
Wesselingius P. 39, 2-5
Wildius Jacobus 25, 2
Xenophon (Socratis discipulus) 47, 5
Xenophon Ephesius 7, 4; 41, 4
Zeno 22, 2

TABULAE

quod inter Medicos circulatores reperiuntur. Nolim hujus opinionis levitatem [redacted] pluribus verbis refellere. Sunt Hemſterhuſii mores optima Criticorum apologia. Cujus enim famam & exiſtimationem ille unquam ſcriptis ſuis laeſit? Cujus diſſenſum, in tanto doctrinae faſtigio, non facile ac leniter tulit? Ne tum quidem, cum res & locus poſtularent, ſuperbiam maximis meritis quaeſitam ſumebat. Quid? tantum aberat, ut aliorum errores exagitaret, ut ſtultos etiam patientius ferret, quam neceſſe videretur. Erat, qui ſaepe in circulis, ipſo praeſente, Pindaros, Sophocles & Demoſthenes, quos nunquam legerat, loqueretur, eosque velut in lance poſitos modo tolleret judicio ſuo, modo deprimeret. Cum ceteri, qui aderant, intentis in eum oculis exſpectarent, ut ſtolidam hominis vanitatem comprimeret, ille ne verbum quidem. Cur enim, dicebat, hunc minus patiar ingenio ſuo frui, quam [redacted], qui coram me & Schultenſio, in pari inſcitia, [redacted]

Exemplar Ruhnkenii

ELOGIUM

<u>L. C. V. obs. ad D. K. elogium S. H. editio Prima</u>
p. 7 sq.

P. 17 non C... culpa] ipsorumne illorum culpa fuit: cur enim istis, quos designas, aures praebuerunt?

Ut ut vera sint quae narras, quod pace Tua dictum sit, nollem tam aperte narrari; res oblivioni potius tradendas. Erit aliquando tempus, ni vanus sim augur, quo Tutemet istis talia, quae sanguine iunctis acciderint acerbissima, scripta nolis. H... filio et nepotibus accidet ista narratio etiam permolesta.

Quae subjicis — sed haec latere melius est &c. quid tandem sibi volunt? poterat tum ea res clarius in lucem proferri?

P. 18 Talis stultitia in philosophos — cadere poterat] qualis stultitia? ut humaniores literas abiicerent? sed ab angustiis dicis compendiis profectos

Ibid. Burglerus — <u>veteris philosophiae</u> scientia — excellens] quo in libro B. scientiam istam patefecit?

22 21 — si quis — per invidiam allatraret] Nonnullis eum, <s>in finem</s> ea legum (?) libellum scripsisse videberis, ut haberes occasionem <s>B. deprimendi</s> B. deprimendi

P. 29 prope tota facta est disciplina verborum.] an talis evaderet nostra disciplina absque Mathematicis & Philosophis?

Ibid. literatores de — contemtu e cathedris declamarint.] ....

Observationes Valckenarii

Imagines phototypice expressae:
Universiteitsbibliotheek Leiden 754 D 25